

2hh Centenárium kiállítás a Vármúzeumban

„Hundert Jahre der Stadt Budapest, Cent ans de Budapest, Hundred years of Budapest.” A többnyelvű felirat kétségkívül tükrözi a rendezők számítását, azt, hogy a Budapesti Történeti Múzeumban megnyitott „Budapest 100 éve” kiállítás idegenforgalmi vonzerőt is jelenthet.

Ami igaz, igaz, a Vármúzeumba igyekvő belföldiek, fővárosiak szívesen fogadnának — akár egy szerényebb transzparens formájában — kedvesebb, közvetlenebb invitáló szavakat. Végére is, a centenáriumi ünnepelő főváros ad itt magáról önéletrajzt, s tárulkozik ki mindazok előtt a méltóságteljes, reprezentatív helyszínen, akik kíváncsiak, s büszkéik is rá. E tekintetben mindenesetre valamivel előbbre jártak a budai városháza hét évszázaddal ezelőtti urai, akik imígyen vésették kőbe a város vendégszerető jellemét: „Örvendjen itt épségben az idejövő polgár és vendégnép, és találjanak bocsánatot a hibázók és jutalmat az igazak...”

E hívogató felirattal szerencsére már az első terem küszöbét átlépve szembe találkozik a látogató, s nyomában meg is enyhül a várbeli hegymászás fáradtsága, az idegen nyelvű feliratok tényközlő hivatalossága után. A régmúlt soron következő emlékei, amelyek az ezeréves Budapest előcsarnokából mutatják az utat a 100 éves Budapest terméihez, egy pillanatra felidéznek a korábbi vitákat. Nevezetesen azt, hogy vajon melyik időpont is szerepeljen fővárosunk születésnapjaként: az első római emlékek felbukkanása, Árpád vezér bejövetele, Budának, mint az első királyi szálláshelynek megalakulása, avagy IV. Béla oklevelének kelte? A vita azóta sze-

rencsénen eldőlt, a kiemelkedő helytörténeti eseményhez: a három város egyesítéséhez kapcsolva az ünnepséres érdemes főváros jubileumát.

Ettől azonban még jussa van Budapestnek ahhoz, hogy előbből kezdje életrajzát, s a kiállítás ezt nem is tagadja meg tőle.

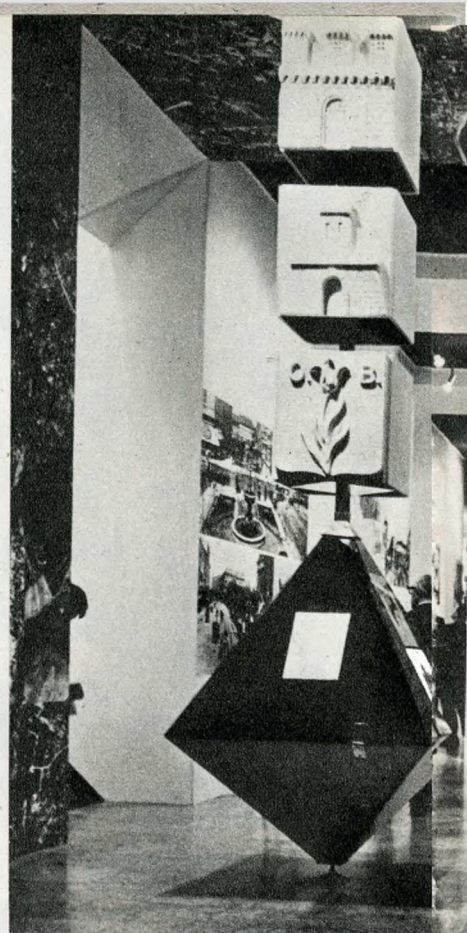
Buda és a művészet — talán így foglalhatnók össze az első bemutatótermek emlékeinek tartalomjegyzékét, elmerülve a budai házakból megmentett középkori freskórészletekben, építészeti maradványokban, Mátyás korabeli reneszánsz kézműipari leletek, kupák, karperecek látványában. Sikertől ízelítőt adni abból is, hogy az egykori Budán miért kellett sűrűn pihenniük a műzának: a közszemlére tett alabárdok, kardok, vérték, pajzsok, sisakrostélyok, kis ágyú, 1945 februárjáig Buda e mindvégig rettenetes hagyományának jelképei joggal kaptak helyet a kiállításon.

Annál kedvesebb a múzeumlátogatóknak a jelenkori helyszín, az újjáépült alapító városrész, az újjáépült várrészlet és csendes csarnokai, amelyeknek békés falairól most egymás társaságában néznek az utókorra Ali budai pasa és Léhner János pesti városbíró arcvonásai; csakúgy mint a látványos anizskártyának is beillő színes rézmetszet az 1825-ös év Pest-Budájáról, vagy az Újvásár (mai Engels) tér bombázását ábrázoló kép a szabadságharc napjaiból. Az egyesítést megelőző kor kiállítási anyagának válogatása sikerültnek ítéltető, amennyiben minden egyes tárgyi emlék évtizedek történelmét képes jellemezni, egyúttal ki-erőszkolva a látogatóból az összehasonlítás ámulatát: ebből lett hát a mi

mai fővárosunk? Hadd tegyük hozzá, hogy az a nagyvonalúság, amely a kiállítás további részleteit oly előnyösen karakterizálja, a korai századok ábrázolásánál nem mindig célravezető. Minél messzibbről tűnnek elő az emlékek, annál bőségesebb magyarázatokat, feliratokat vár a szemlélődő. Épp ezért a látogatók bosszankodva tűnődnek el azon, miért is nem találnak magyar nyelvű szövegfordításokat az amúgy is olvashatatlan, nagy számban kiállított latin nyelvű okiratokhoz. Ha lennének ilyenek, talán végig sem olvasnák, így viszont biztosan megbánódnak, amiért e kiállított tárgyakhoz még gondolatban sem nyúlhatnak hozzá.

A centenáriumihoz vezető évtizedek láttán otthonosabban mozognak a falak között a látogatók. Nem véletlen, hogy szinte kivétel nélkül mindenki megáll — és nem is pillanatokra — a száz évvel ezelőtti, eredeti Pest-térkép előtt. Aki józsefvárosi, vagy terézvárosi — lényegében e két kerület tölti be a hatalmas falitérképet —, elégedetten silabizálja a ma is létező utcákat. Ez a térkép már él, sokkal inkább, mint egy vitrinben fekvő ereklyetartó kereszt, vagy pénzmérleg.

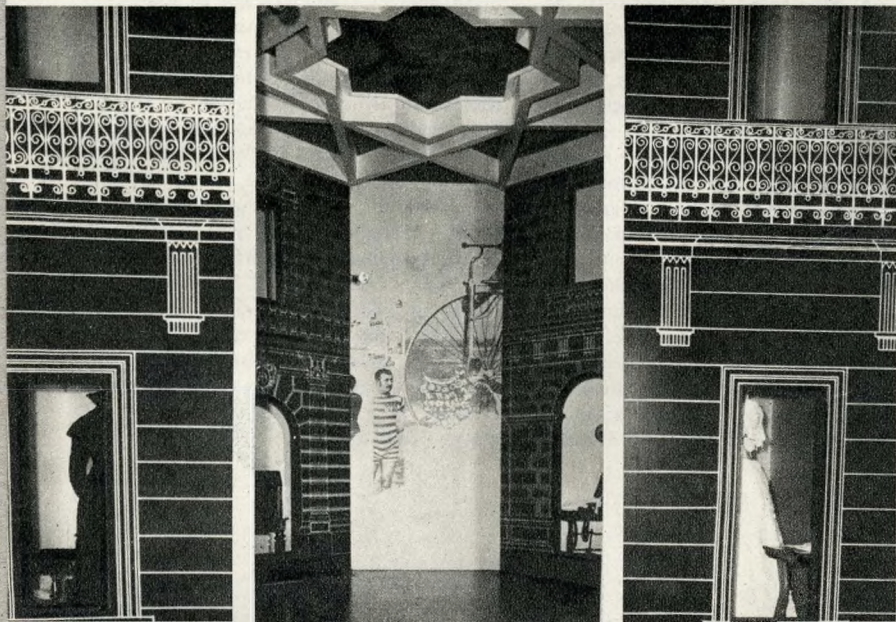
Egy kiállítás sokféleképpen rendezhető és megítélhető, mint ahogy a kiállítást látogatók ízlése és igénye is sokféle. Ez esetben a Vármúzeum rendezéséről azonban nagyjából egységes a vélemény: nagy érdeme, hogy a rendelkezésre álló hatalmas és rendkívül gazdag anyagból — valószínűsítve nem kevés kínlás árán — sikerült a századforduló és a felszabadulás közötti időszak történelmének, helytörténetének minden jellegzetes-

ségét felvonultatni, s e kor Budapest-jének esszenciáját adni. Még hozzá úgy, hogy nem a már ezerszer látott, töviről-hegyire ismert anyagokkal kísérletek meg a rendezők vizuálissá tenni ezt az időszakot. Egy apró mozzanat: Hauszmann Alajos, Steindl Imre, Schulek Frigyes arcképe a város nagyarányú építkezéseinek, a korabeli urbanizáció éharcos művészeinek állít emléket — akkor, amikor eseményekről, tevékenységeikről nagyon keveset, vagy éppenséggel semmit sem tud a fővárosi lakosok többsége. Értékelni kell az egyes korszakok takarékos kommentálását, a látogatók ismereteit feltételező, világnézetét nagyrabecsülő rendezési koncepciót is, amely a többi között a milleniumi főváros bemutatásában is érvényesül. A kiállítás-részlet mentes minden agyonmagyarázástól; a társadalmi háttérrel maga a néző fogalmazza meg a hatalmasra nagyított, emberektől nyüzsgő Andrássy út fotográfiáján elgondolkodva, vagy a századforduló környékének filmplakátjait megmosolyogva.

A tizes évektől a kiállítás anyaga

Siklós Péter felvételei a Budapesti Történeti Múzeum centenáriumi kiállításáról

azonosul azzal, ami dominál a főváros életében, s ami nélkül légüres térben lebegne helytörténet, várospolitikai, urbanizáció: a munkásmozgalom foglalja el, s tölti be a helyet, de mellőzve a hamis pátoszt, a padlótló mennyezetig érő nagytáblák dobpergésével kísért látványosságait. Helyettük tömör, egymondatnyi kísérőszövegek festik alá a Tanácsköztársaság eseményeiről tudósító drámai és megragadó képeket, plakátokat. Alig arasznnyi, mégis minden részletében megrázó illusztrációk adják a hangsúlyt, s vésődnek be mély nyomokat hagyva a látogatók emlékezetébe: gyermekek bevonulása az Angol parkba 1919-ben, gránátosztergáló műhely a Weisz Manfréd gyárban, harmonikázó-kolduló hadviseltek az utcán, tolongás lisztért a péküzlet előtt, téli külváros a Horthy-fasizmus éveiben. Az itt felvonultatott fényképes dokumentáció talán a legsikerültebb részlete a kiállításnak: történelemkönyvnyi anyagot sűrít kis falrészeken, vitrinekben, s éppen szűkszavúságával sugároz szuggesztivitást.

A második világháborús fővárost viszont eléggé szerény és erőtlén recenzio jelzi: a haroktól agyonvert lakótömbök lesújtó látványa korántsem meríti ki ennek az időszaknak tartalmát, s önmagában még nem ad elég ihletet a meggyötört Budapest életének ábrázolásához, feledhetetlen feláldozásának értékeléséhez. 1945 után pedig már nem évekre, hanem hónapokra, napokra kíváncsi a mai ember — de ennek ismertetésére mintha elfogyott volna az energia, a hely. Az is lehetséges, hogy a kiállítási anyag mindjobban megnyilvánuló bősége állította nehéz feladat elé a válogatókat. Némi képp ellensúlyozza a fogyatékoságot, hogy a múzeum kis vetítőtermében pergetett filmek valóban lekötik az érdeklődők figyelmét.

Az összbemutató a kiállításról mégis kedvező, nem kis mértékben az új, viszonylag ismeretlen anyagok bemutatására irányuló törekvés eredményeként. Ismeretterjesztés, illusztrativitás, a haladó emlékek méltatása — e három kíváncsiaknak feltétlenül eleget tesz a kiállítás, amelyről a látogató ér-

zelmileg is, értelmileg is gazdagabban távozik. A budapesti lakosok magángyűjteményeinek darabjai remélhetőleg „menetközben” is gazdagítják a Vármúzeum anyagát.

Érdekes néhány észrevételt tenni a kiállítás visszhangjáról, e visszhang minőségéről. Ami a sajtót illeti, a bemutatott anyag általában kedvező fogadtatásban részesült; bár az elismerésből óhatatlanul nagy rész jut a kiállítás tárgyának, azaz magának a százéves fővárosnak. Erre utal az is, hogy a Vármúzeum kiállításáról szóló ismertetések jobbára híradásokban és katalógusismertetésekben merültek ki, elemző kritika alig foglalkozott velük. Ami a közönséget, véleményét, a látogatottságot illeti: a közönségsiker ugyan nem feltétlenül egyedüli kritériuma és döntő ismérve valamely kiállítás értékének, az ilyen irányú visszhang felerősítését mégis érdemes szorgalmazni. Éppen ezért örömmel hallottuk, hogy a kiállítás anyagát, legalábbis annak sok részletét bemutatják vidéki városainkban is. Ha idővel vándorútra kelnek a tárgyi emlékek, a százéves Budapest egy újabb formájában válik az ország közkincsévé.

Két zavaró mozzanatról is említést kell tenni. Múzeumokban általában tilos a fényképezés. Ez esetben azonban indokolt lenne felmentést adni a városát szerető kiállításlátogatóknak. Sokan tanúi voltak annak a — múzeumba éppenséggel nem illő — jelenetnek egy tavaszi szombatban, amikor az egyik emléktárgyat — a milleniumi kiállításra készült címbalmot — nagy buzgalommal fényképezte egy diák, s emiatt a női teremőr kiutasította. Feltételezhetően más alkalommal is lejátszód-

hattak hasonló, nem éppen közönségszalagató jelenetek. A másik intermezzo: az elégedett, vagy éppen hiányt érző látogatók hiába is szeretnék beírni véleményüket vendégkönyvbe, amely pedig minden kiállításnak elengedhetetlen tartozéka. A százéves Budapest „tárlatát” legfeljebb előszóval kommentálhatják. Hogy miért nincs emlékalbum, vendégkönyv — erre a kiállítás alkalmazottai nem tudtak választ adni. Valaki megjegyezte, hogy volt, de be kellett vonni az oda nem illő bejegyzések miatt. Ám úgy gondoljuk: amíg kiállítások lesznek, addig éretlen bejegyzések is lesznek, ez azonban nem indok arra, hogy a látogatók mindegyikétől megvonják a tetszés- vagy a nemtetszés-nyilvánítás jogát.

Befejezésül: igaz ugyan, hogy a kiállításról nem követelhető Budapest jövőjének ismertetése. Ez a Tanács körüli bemutatóterem funkciója. Mégis, ha már ilyen előkelő fórumot kapott a centenáriumi Budapest, érzésem szerint bátrabban ábrázolhatta volna a jövő városát. Ötven-száz esztendeje készült tervek mutat be a kiállítás, hogy érzékeltesse látogatóinak a korábbi évtizedek városvezetői, építészeti törekvéseit. Ugyanígy a mai nemzedék is megálmodja és megfogalmazza a kétezeredik év Budapestjét. Napjaink városértő tudósainak vázlatai, elgondolásai, hacsak töredékekben is, de odakiváncsiaknak a kiállítás zárórészéhez.

Egy ilyen természetű átrendezés — vagy inkább kiegészítés — csak hasznára válna a centenáriumi év rangos eseményének.

F. G.

